

102120

Rjukan Dagblad.

9.9.47

To slags rettsprinsipper?

Av overlege Johan Scharffenberg

Til cand. jur. F. Munthe-Kaas, artikkel i Morgenbladet nr. 222 skal jeg først opplyse at jeg under okkupasjonen herdet de samme rettsprinsipper som i mitt innlegg i nr. 218, nemlig de prinsipper som gjaldt før 9. april 1940. Jeg godkjenner ikke det gamle ord: «Lovenes tier når våpenens taler».

Man kan dra i tvil muligheten av å oppstille rettsprinsipper (et problem jeg ikke kan gå inn på her), men godkjenner man visse prinsippers almengyldighet, da kan man ikke ha et dobbelt sett innbyrdes motsatte prinsipper, ett til bruk i fred, et annet i krig. Nettopp under krig eller revolusjon er det aller viktigst å holde fast ved prinsipper som da er i fare. Derfor advarte jeg i drøftelser før frigjøringen inntrængende mot gjennomførelse av

dødsstraff; enten er dødsstraff en prinsipielt riktig form for rettshåndhevelse, og da bør den gjelde under alle forhold, eller den er prinsipielt uriktig, og da bør den ikke bli gjennomført midlertidig for så igjen å bli avskaffet. Hensynet til utlandets mening fant jeg foraktelig.

I vår maktløshet måtte vi stilt holde på våre rettsprinsipper, som Runebergs Landahøvding. Det gjorde jeg overfor tyskerne — med henvisning til Haag-konvensjonen og til deres egen opptreden da Tyskland var delvis okkupert etter den første verdenskrig — og det gjorde jeg overfor statspolitiet da jeg i 1942 var innkalt for den ill-gjette be- tjent Borgen. Jeg diktete til rap- porten at jeg ikke anerkjente statspolitiet som lovlig norsk poli- tti fordi de brukte tortur i strid

med Grunnloven, og jeg nevnte konkrete tilfelle som Rilsnes og Jonas Lie hadde fått melding om.

Når jeg nå hevder de samme rettsprinsipper, skyldes det alle- des ikke at «krigen har i sannhet kommet oss på avstand», som Munthe-Kaas skrev.

Men i enhver konflikt må man vite verdiene mot hinannen og handle slik som den høyeste verdi krever. Satte man fedrelan- dets frigjøring som den høyeste verdi, kunne man vurdere men- neskeliv og — enda mer — elen- dom som lavere verdier og finne det riktig å ofre dem. Med et visst forbehold kan jeg godkjen- ne denne vurdering, men allike- vel forkaiste mange likvideringer og sabotasjehandling som ufors- varlig, fordi de ikke ga g- net (ormåst). Sabotasje mot til- frkning av etungt vann på Rjukan godkjente jeg med be- undring, men atakillig annen sa- botasje fant jeg dels unyttig, dels skadelig (f. eks. togavsp- ringen ved Kjendalen) dels en-

dog forbryteriakt, således sådeleg- gelsen av Kurens fabrikk eller Au- labrannen. Dengang trodde de fleste at denne skyldtes tysk pro- vokasjon, men etter frigjøringen har Morgenbladet opplyst at den ble anstiftet fra norsk hold og at gjerningsmennene er kjent. Hvilken nytte kunne den gjøre? Den bare voldte lidelse og død. Jeg synes de skyldige burde vært satt under tiltale.

Min dype respekt for menne- skeliv har bestemt min innstilling mot dødsstraff og gjort meg me- get tilbakeholden overfor legalli- sering av abort på såkalt «medal- indikasjon». Derfor led jeg ved å høre om «likvideringenes» uansett de dreptes forgjelser. Munthe- Kaas innrømmer at man alltid måtte gjøre regning med at gla- ler kunne bli skutt, enten det nå gjaldt sabotasje eller likvide- ringers. Altså: de som gav or- drene, måtte forutse at de samtidig satte hederlige nord- menns liv i fare (ikke bare okcu- pationens). (Forta side 4.)

To slags rettsprinsipper?

(Forta fra side 1.)

Motstandens del ble hevet med en annen henrettelse: er det sannsynlig at det hadde kostet enda flere offer om han hadde fått løslatt fra 8. februar til 8. mai 1945? Her fikk jo straks en aviseer som fortalte i samme spor. Er det grunn til å anta at likvidasjonsfaren skremte en enestørrelse eller angiver? Snarere bli den til å skjærpe forfølgelsen.

I juni 1944 oppholdt 10 studenter fra Heimfronten seg i en hytte på Holtefjell i Øvre Eiker. Fire av dem kom ned til Hokksund. NB-lensmann Horgen fra Nedre Eiker overrumplet dem og skjøt deres fører. Alle de andre ble tatt av tyskerne og satt inn på Grini. Man håpet dengang at de ikke ville bli henrettet, men så ble Horgen og hans hustru drept ved blodgranter som en

natt ble kastet inn i søvnerislett. Baketter ble alle ni fanger skutt. Den aller enkleste overvakeelse måtte ha sagt at dette ville bli følgen. SHk kan man ta tilfelle etter tilfelle. Så vidt jeg vet var det over 50 likvideringer.

En offentlig undersøkelse er etter mitt skjenn påkrevd, og jeg håper at noen av de dreptes etterlatte vil kreve den.

Og hvordan var sammenhengen med bankrøveriene?

I august 1944 trengte fire unge menn inn i Eker sparebank, Hokksund, trakk revolver og forlangte kassen. Kassereren, Thomas Holm, en god og hederlig nordmann, gjorde en avvegende bevegelse med hånden, men fikk et skudd og døde på sykehuset. Gjerningsmennene flyktet uten å få tak i pengene. Bakken er aldri

blitt oppklart. Har politiet beklagt den?

Hjemmefronten manglet som regel ikke penger, — var forreterne kommunister? Flere andre bankrøverier ble heller ikke oppklart.

Etter frigjøringen hevdet jeg offentlig samme gamle rettsprinsipper overfor mishandling av fanger og andre overgrep av hjemmestyrkene. Jeg hadde forutsatt slike utakelser, kunne også forstå deres psykologiske bakgrunn, men krevde allikevel loven overholdt. Navnlig i den første tid fikk jeg det inntrykk at politiet kviet seg ved å gripe inn mot hjemmestyrkenes selvtekt. Myndighetene ga heller disse varetektfanger de samme rettigheter som fengselsloven tilkjenner vanlige kriminelle varetektfanger.

En gammel svekket mann som bankkjøp Sandberg, som Høyesterett nå har frikjent, ble truet på livet da han ble ordet å hjelpe

til med likene fra Trandum. Det var ulovlig å tvinge varetektfanger til dette arbeid.

Det er vitterlig at myndighetene i enkelte tilfelle har tatt svært kempelig på mishandling av fanger. Man kan ikke samtidig fordømme våre fienders adferd, og selv etterligne den. Derved blir det moralske grunnlag for fordomsreisen undergravid.

Av de tilfelle som er kommet til min kunnskap, anser jeg drapet på de to tyske krigsfanger som det mest opprørende. Selv om gjerningsmannen ikke hadde vært straffet før, burde tiltale vært reist.

De tyske fanger har ikke stått i noen regjering, derfor burde den norske regjering vist særlig varsomhet ved drap på vergeløse fanger. At gjerningsmannen var alkohelpåvirket, fritar ikke for ansvar etter norsk straffelov.

Johan Scharffenberg
i Morgenbladet.